

PREVENTIONSCENTRUM STOCKHOLM

Betydelsen av alkohol

En studie om meningen med alkohol
för unga tjejer i Stockholms stad

**Betydelsen av alkohol
– En studie om meningen med alkohol
för unga tjejer i Stockholms stad**

Preventionscentrum Stockholm

www.stockholm.se/forebygg

Författare: Filip Roumeliotis,

Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD)

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att analysera vilken mening tjejer i nionde klass i Stockholm tillskriver alkohol och alkoholkonsumtion i samband med deras livsstilsval och självuppfattning. Som delsyften studeras vilka hinder och möjligheter som kan tänkas inverka på tjejernas självuppfattning samt vilka skillnader och likheter som observeras inom och mellan olika grupper av tjejer. De övergripande frågor som ställs är; 1) Vilken mening tillskrivs alkoholen i de studerade tjejernas liv?; 2) Vilka möjligheter och hinder uppstår i samband med användandet av alkohol som identitetsmarkör eller hjälpmedel för att iscensätta sin identitet?

Under våren 2010 har nio fokusgruppintervjuer med tjejer i årskurs nio utförts i Stockholm. Sammanlagt har femtiosex tjejer medverkat i intervjuerna. I materialet kan man grovt sett urskilja tre grupper av tjejer; 1) De tjejer som dricker och är positivt inställda till alkoholkonsumtion; 2) de tjejer som dricker måttligt eller nästan inte alls; 3) de som inte dricker alls. De tjejer som dricker och är positivt inställda till alkoholkonsumtion talar om det i termer av möjligheter att handla på vissa sätt i sociala situationer, som en naturlig (och viktig) del av det sociala livet och som någonting utvecklande och naturligt för ungdomstiden. De tjejer som dricker måttligt eller nästan inte alls talade mer om de olika sociala risker alkoholkonsumtionen medför i form av ryktesspridning och negativa värderingar. De tjejer som inte drack alls hänvisade framförallt till religiösa uppfattningar samt en viss moralisk hållning.

Det är svårt att uttala sig om huruvida dessa skillnader mellan olika grupper speglar specifika bostadsområdets normer gällande alkoholkonsumtion. En mer givande ansats är att se tjejerna som delar av olika sociala nätverk inom vilka alkoholkonsumtionen tillskrivs olika värden och betydelse. I studien framkommer att tjejernas alkoholkonsumtion bör förstås mot bakgrund av en mängd sociala och kulturella föreställningar kring exempelvis ungdom, sexualitet och sociala umgängesformer då tjejernas uppfattningar kring den egna alkoholkonsumtionen i mångt och mycket speglar de föreställningar som återfinns i den omgivande vuxenvärlden samt samhället i stort.

Bakgrund

Denna rapport är ett komplement och en utlöpare till rapporten Tjejer och alkohol (Sandahl 2009) som studerat alkoholkonsumtionen bland tjejer i årskurs nio i Stockholm. Nämda rapport hade som syfte att identifiera riskfaktorer inom skola, familj och på individnivå som samvarierar med storkonsumtion bland tjejerna i de tre "typområden" som konstruerades för studien. Resultaten pekade bland annat mot att risken för att en tjej storkonsumerar alkohol är större i välbärgade områden och att risken även ökar om kamraterna dricker och röker. Rapporten slutade med den öppna frågan om alkoholkonsumtionens "moraliska status" skiljer sig åt i bostadsområden då det preventiva arbetet bygger på antaganden om avvikande beteende och gränsen för vad som anses vara avvikande möjligen skiljer sig åt i olika områden. Då Tjejer och alkohol är en kvantitativ studie som presenterar en bild av tjejernas alkoholkonsumtion på aggregerad nivå kompletteras den därför med denna rapport som utifrån ett kvalitativt perspektiv har som övergripande syfte att fördjupa och tillföra andra perspektiv till de resultat som presenterats. Det som enligt Tjejer och alkohol behöver tillföras preventionsarbetet med ungdomar är, som ovan nämnts, en förståelse av om det som anses som avvikande beteende skiljer sig åt mellan olika områden i Stockholm i syfte att belysa den betydelse alkohol har i olika sammanhang. Detta är enligt rapporten viktigt då fokus i preventionsarbete i stor utsträckning ligger på individen samtidigt som kamrat- och familjeinfluenser verkar spela en stor roll i tjejernas drickande (Sandahl 2009:34). Det blir då viktigt att studera tjejernas egna bilder av drickande och den betydelse drickandet får i de sammanhang tjejerna befinner sig i för att öka förståelsen för deras alkoholkonsumtion. Samtidigt är det viktigt att se på hur tjejerna själva ser på sitt drickande (eller avståndstagande från alkohol) av den anledningen att det är utifrån den bild de har av alkohol och alkoholkonsumtion som de slutligen väljer att handla. Utifrån preventionssyfte är det viktigt att få en beskrivning av de tankar som tjejerna själva förmedlar för att förbättra preventionsarbetet.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att analysera vilken mening tjejer i nian i Stockholm tillskriver alkohol och framför allt den mening alkoholen får i samband med deras livsstilsval och självuppfattning. Ett andra delsyfte är att studera de möjligheter och hinder

som kan tänkas inverka på tjejernas självuppfattningar och handlingsutrymme. Detta görs för att förankra de livsstilsval som tjejerna gör i konkreta praktiker och sammanhang. Ett tredje delsyfte är att beskriva de skillnader och likheter som observeras mellan olika grupper av tjejer, både vad gäller de meningsstrukturer tjejerna konstruerar i talet om alkohol, som de faktiska förutsättningarna de har att praktisera det de talar om.

De övergripande frågor som ställs är;

- 1) Vilken mening tillskrivs alkoholen i de studerade tjejernas liv? Det vill säga; samspelar, och i sådana fall hur samspelar den mening alkoholen tillskrivs med tjejernas självuppfattning och uppfattningar av andra? Denna fråga behandlar den kulturellt sociala delen av alkohol och identitetskonstruktioner;
- 2) Vilka möjligheter och hinder uppstår i samband med användandet av alkohol som identitetsmarkör eller hjälpmedel för att iscensätta sin identitet? Här åsyftas frågor gällande tillgång till alkohol, plats för konsumtion, fysiska/sociala risker och andra sociala och strukturella faktorer som kan tänkas inverka på tjejernas alkoholkonsumtion.

Teori

Alkohol och alkoholkonsumtion bär inte på mening i sig själva som någon form av objektiva fenomen. Alkohol kan exempelvis få diametralt olika betydelser om det diskuteras i samband med fester eller i samband med avvikande beteende, med unga eller vuxna. Den mening som alkohol bär på är även tätt sammanflätad med individers praktiker. Det vill säga att vissa praktiker, såsom drickande, möjliggörs genom att de förläggs inom specifika meningsstrukturer och sammanhang. Exempelvis är drickandet som praktik oftast möjligt på fester medan det oftast är omöjligt på arbetstid. Kort sagt innebär detta att alkoholkonsumtion bär på skilda meningar beroende på vilka sammanhang det förläggs i och vilka individer det kopplas till. Denna mening konstrueras i sin tur i interaktionen mellan individer och samhälle där en ständig förhandling pågår kring alkoholens och alkoholkonsumtionens betydelse.

Föreliggande studie utgår således från ett socialkonstruktionistiskt (Berger & Luckmann 1966) perspektiv där tyngdpunkten ligger på den mening tjejerna tillskriver alkohol och alkoholkonsumtion. Det handlar dock inte här om abstrakta attitydfrågor utan snarare om hur mening och praktiker hänger ihop. Individer ses,

utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, handla utifrån den mening de tillskriver objekt, händelser, sig själva, andra, etc. Konkret kan man då fråga sig vilken mening tjejerna tillskriver alkoholen och vilken betydelse denna mening har för deras alkoholkonsumtion sett utifrån ett livsstilsperspektiv.

Betoningen på livsstil innebär på sätt och vis ett problematiserande av klassiska kategorier som kön, klass, ålder och etnicitet. Även om dessa "mästerkategorier" fortfarande har en stark påverkan (både möjliggör och hämmar) på hur vi individer handlar, uppfattar oss själva, andra och världen finns det idag en större frihet än någonsin att delvis konstruera våra livsstilar och identiteter på sätt som ibland överskrider de "klassiska" kategorierna (Featherstone 1991). Exempelvis socioekonomisk position eller kön är inte i sig förklarande faktorer för mänskligt handlande, däremot kan dessa faktorer medföra möjligheter eller utgöra hinder för individers handlande. I studien kommer därför fokus främst att ligga på de olika sätt som tjejerna konstruerar sina livsstilar med allt vad det innebär i form av självförståelse, praktiker och kommunicerandet av identiteter. Det sistnämnda är viktigt då alkohol i många tidigare studier har visat sig ha en stor roll i hur individer och grupper handlar, kommunicerar vilka de är och vilka deras värderingar är samt även hur de tolkar och tolkas av omgivande grupper, individer och samhället (Lalander 1998, Tryggvesson 2005, Abrahamson 2004). Alkoholen och alkoholkonsumtionen får i detta sammanhang en funktion som symbol för det individen och gruppen kommunicerar till yttvärlden. Detta implicerar att det – återigen – är en fråga om praktiker; den mening som tjejerna tillskriver alkohol och alkoholkonsumtion och de sätt som alkohol konsumeras är en form av kommunikation där individernas och gruppens livsstil förmedlas till yttvärlden och till dem själva. Det handlar med andra ord om att, med hjälp av alkoholen som en form av symbol positionera sig mot, eller med, andra grupper (här inkluderas både den egna gruppen, andra jämnåriga, vuxna och de normer som dominerar i samhället i stort). Slutligen är konstruktionen av livsstilar och alkoholkonsumtionens roll i dessa en fråga om möjligheten till handlande där konstruktionen av en specifik livsstil medför möjligheter att handla på vissa sätt och omöjliggör andra. Samtidigt bör här poängteras att individer inte är fullständigt fria att vrida och vända på sina identiteter och konstruera sina livsstilar utan hinder. Som ovan nämnts kan faktorer som exempelvis kön, ålder eller socioekonomisk position spela in på individers handlingsutrymme. Här blir det då viktigt att se på de hinder för skapandet av livsstilar som tjejerna stöter på och som de måste förhålla sig till. Ett självklart exempel på sådana hinder är tjejernas faktiska ålder då de som femtonåringar enligt lag inte får köpa alkoholhaltiga drycker, där frågan blir om, och i vilken utsträckning detta kan tänkas hindra tjejerna från alkoholkonsumtion och en viss typ av handlande. Ett annat exempel skulle kunna vara könsstrukturer som hindrar vissa

former av alkoholkonsumtion bland tjejerna eller utestänger dem från vissa platser, sammanhang, etcetera där alkoholkonsumtion förekommer eller medför vissa risker för tjejerna. Tjejernas konstruktioner av deras handlingsrum är med andra ord omgärdat av en del hinder som inverkar på och begränsar vissa handlingar (om dessa inte på något sätt övervinns). Sammanfattningsvis så utgår denna rapport från ett socialkonstruktionistiskt perspektiv där tjejernas konstruktioner av livsstilar i samband med alkohol står i fokus. De hinder som ramar in tjejernas handlingsmöjligheter tas i beaktande då dessa har en inverkan på möjligheten att konstruera dessa livsstilar.

Metod

Under våren 2010 har nio fokusgruppintervjuer med tjejer i årskurs nio utförts i Stockholm. Nio skolor har valts ut för intervjuerna och dessa har utförts i skolans lokaler. Intervjuerna utfördes av min kollega Josefin Bernhardsson och mig och innefattade totalt femtiosex tjejer. Valet att använda fokusgrupper som metod motiveras delvis genom det faktum att det ger möjlighet att samla in större mängder material på relativt kort tid. Dessutom konsumerar ungdomar oftast alkohol i grupp, det vill säga det är ett kollektivt fenomen (Abrahamson 2004:8) och det är därför nödvändigt att studera hur gruppen som kollektiv konstruerar sin bild av alkoholkonsumtion. Det blir också lättare att som vuxen få ta del av ungdomarnas berättelser om de känner sig trygga med sina jämnåriga och inte känner sig hämmade av att det befinner sig en vuxen bland dem. Här blir det möjligt för moderatorn att mer bli en del av ett samtal och hålla sig i bakgrunden medan tjejerna får diskutera ämnet mer otvunget än vad som är fallet i exempelvis individuella intervjuer där intervjuaren frågar ut en enskild respondent i taget. Individuella intervjuer skulle kunna ge mer djupgående information om tjejernas syn på alkohol och alkoholkonsumtion men problemet vore att, då ämnet är så pass känsligt, så skulle relationen mellan intervjuaren och respondenten riskera att bli alltför ansträngd för att vara givande. En annan fördel med fokusgruppintervjuer är att tjejerna blir tvungna att motivera sina utsagor inför den närvarande gruppen. Det vill säga att det, i de tillfällen det uppstår meningsskillnader förs en diskussion inom gruppen där olika hållningar kritiserar, försvaras och argumenteras för, vilket ger en fördjupad förståelse av dessa då tjejerna blir tvungna att formulera dem i ord (Morgan 1988).

Nackdelarna med fokusgruppintervjuer är att vissa tjejer riskerar att hamna i

bakgrunden genom att andra helt kan dominera samtalet. Detta är en faktor som är viktig att vara vaksam på under intervjutillfället så att bilden av alkoholkonsumtionen blir så nyanserad som möjligt och inte enbart blir ett uttryck för en eller ett fåtal dominerande personer. En annan nackdel är, som påpekats ovan, att viss djupgående information riskerar att falla bort om ett ämne av någon av tjejerna anses för känsligt för att diskuteras inom gruppen. Denna hade enbart varit möjlig att få ta del av genom individuella djupintervjuer (om ens då). Däremot är det här främst en fråga om hur gruppen konstruerar sin bild av alkohol där gränserna för vilken mening som är möjlig att uttrycka förhandlas fram kollektivt. Här får vi då en möjlighet att studera de normer som omgärdar alkohol och alkoholkonsumtion inom specifika grupper snarare än enskilda individers uppfattningar av desamma. En risk som alltid uppträder i samband med intervjuer, oavsett om det handlar om individ- eller gruppintervjuer, är att respondenterna speglar samhällliga normer eller svarar som de tror att intervjuaren vill att de ska svara. För att minimera denna risk har det under intervjuens gång därför varit väldigt viktigt att förankra de intervjuade tjejernas berättelser i deras egna erfarenheter. Det vill säga, att försöka få dem att berätta om konkreta situationer där alkohol är inblandat och beskriva dem utförligt i så hög grad som möjligt.

Intervjuerna har strukturerats så att tjejerna inledningsvis får berätta om deras allra första erfarenheter av alkohol – den punkt då de för första gången över huvud taget blev medvetna om att alkohol existerar – för att sedan gå in på deras erfarenheter av alkohol idag. Detta beror till viss del på att intervjupersonerna ska få tid att slappna av och känna sig bekväma i situationen och det är för detta syfte lättare att börja intervjun med att diskutera alkoholkonsumtion på ett allmänt plan för att senare gå över till mer konkreta frågor. Det innebär även en fördel på så vis att vi får en bild av vilken betydelse alkohol och alkoholkonsumtion har i deras omgivning. I ett andra steg har tjejerna fått diskutera kring ett antal bilder föreställande en mängd konkreta dryckessituationer. Detta har som syfte att delvis underlätta samtalet genom att det får kretsa kring en konkret situation och att delvis förankra diskussionerna kring tjejernas egna erfarenheter av liknande situationer. Intervjuerna avslutades med fördjupade frågor på ämnen som eventuellt togs upp under samtalets gång. Längden på intervjuerna varierade mellan en timme och femton minuter för den kortaste och två timmar för den längsta.

Urvalet av grupper följde initialt rapporten Tjejer och alkohols (Sandahl 2009) uppdelning av Stockholm i tre "typområden", där tre skolor i varje område valdes ut för intervjuer¹. Det är dock naturligt – och blev tydligt under arbetets gång – att

---

1 De tre områden som studerades delades in efter ett index på "social tyngd", vilken bland annat mäter andel ungdomar som åtalats för brott, områdets socioekonomiska sammansättning och andel barn med utländsk bakgrund (Sandahl 2009:24).

urvalet i denna studie inte kommer att vara en direkt avspiegling av de konsumtionsmönster som presenteras i ovan nämnda rapport då de olika typområden som konstruerats visar upp en viss inre variation och denna studie arbetar med ett begränsat antal grupper. Det finns inte heller skarpa gränser mellan specifika områden där ett område uppvisar en hållning och ett annat område uppvisar en annan hållning gentemot alkohol. Tvärtom har det visat sig att vissa teman överlappar typområden och att det kan finnas skillnader inom typområden i fråga om andra teman. Gruppindelningarna som presenteras i analysen av materialet kommer därför att följa delvis andra principer då det här snarare är en fråga om att nyansera och fördjupa de resultat som kvantitativa rapporter redovisat än att spegla dessa resultat i kvalitativ form. Som hjälp för detta kommer betydelsen av sociala nätverk att diskuteras i analysen av olika gruppkonstellationer. Det bör således stå klart att materialet i denna studie, precis som i de flesta kvalitativa studier, inte går att generalisera till en hel population och att grupperna omöjligt kan representera de typområden som konstruerats för Tjejer och alkohol. Syftet är snarare att lyfta upp frågor som möjligen förbigås i studier som arbetar med stora data, att försöka nyansera de resultat som presenterats samt att, om möjligt, underlätta för ett dynamiskt tillvägagångssätt i arbetet med ungdomar och alkohol. Dessutom kan det vara av nytta att känna till de olika sätt varpå de tjejer som studerats framställer alkohol av det skälet att dessa perspektiv förmodligen inte är helt unika. Även om dessa framställningar inte går att generalisera till ett specifikt område eller ses som tillhörande en specifik kategori tjejer, borde det ändå vara möjligt att hitta de tankegångar som presenteras hos andra grupper av tjejer då många av de intervjuade tjejernas berättelser speglar allmänna normer och idéer kring alkohol som cirkulerar i samhället. Kort sagt så borde det vara möjligt att använda sig av dessa analyser som verktyg för att förstå även andra gruppers förhållande till alkohol och alkoholkonsumtion (jfr. Lalander 1998:74).

Tidigare forskning

Det har gjorts ett antal kvalitativa studier på ungdomars alkoholvanor och i detta avsnitt presenteras några av de resultat som dessa studier har gjort. Detta är en fördel om analysen av intervjuerna kan grundas i tidigare forskning och därmed se om de fynd som görs här är av mer generell karaktär, det vill säga att det här inte enbart handlar om de tjejer som intervjuats utan att det tjejerna talar om möjligen speglar bredare idéströmningar i samhället. Många av de resultat som tidigare

forskning presenterar kan dessutom användas i analysen som analysverktyg genom att ställa dem mot materialet som ska analyseras nedan. Kalle Tryggvesson har i sin avhandling *Freedom in a Bottle* (2005) studerat ungdomars attityder, erfarenheter och förväntningar på alkohol och berusning. Ett för denna studie intressant resultat som avhandlingen presenterar är att alkohol "normaliserar" vissa handlingar. Vissa handlingar (i detta fall våld mellan två personer, okända för varandra) är endast förståeliga och ansedda som "normala" om personen som utför handlingen är berusad. Alkohol används här som en slags ursäkt för vissa typer av handlingar (Tryggvesson 2005:115f). Det intressanta i detta är att det pekar på en funktion hos alkoholen som möjliggör vissa handlingar och definierar dessa på ett annat sätt än om personen som utför dem vore nykter. För denna studie kan vi då fråga oss om tjejerna har samma upplevelse av alkohol som någonting som möjliggör vissa handlingar och i förlängningen som någonting som möjliggör konstruktionen av vissa livsstilar. På liknande sätt har Maria Abrahamson (2004) studerat det sätt på vilket alkohol kan användas för att underlätta flirt där de kvinnliga respondenterna uppgav att alkohol, inom vissa gränser, möjliggjorde sexuella initiativ. Då det sätt som tjejerna i föreliggande studie dricker framför allt är socialt blir det då viktigt att se på vilken roll alkoholen har i flirt- eller sexuella situationer. Det finns dock även vissa risker förbundna med sexuella situationer i form av övergrepp som Ninive von Greiff (2008) har studerat. I von Greiffs studie visas på hur tjejer väljer att hantera dessa risker genom att alltid ha med sig någon som inte dricker och på så vis kan ta hand om de övriga i gruppen (a.a.s.27). Frågan för oss blir då om tjejerna i studien är medvetna om riskerna förbundna med alkoholkonsumtion och berusning, vilka dessa risker i sådana fall anses vara och hur de väljer att hantera dessa risker. Slutligen bör här nämnas Philip Lalanders studie *Anden i glaset* (1998) som använder sig av ett kultursociologiskt perspektiv för att studera de symboliska betydelser alkohol bär på och de sätt som grupper använder sig av dessa betydelser för att konstruera sina gruppidentiteter. I denna rapport studeras inte enbart tydligt avgränsade, homogena grupper så fokus kommer inte att ligga på hur specifika grupper konstruerar sina identiteter annat än i ett fåtal fall. Däremot finns det möjlighet att studera de symboliska dimensioner som alkoholkonsumtionen kan anta i samband med tjejernas beskrivning av sina livsstilar. Framför allt fokuseras här på hur alkoholkonsumtionen ses som någonting som symboliskt avgränsar specifika individer eller föreställda grupper från andra grupper.

Disposition

I det följande presenteras de sätt som tjejerna konstruerade sin bild av alkohol och alkoholkonsumtion på och vilken betydelse dessa bilder har för deras livsstilskonstruktioner. I ett första steg presenteras de positiva bilder som förmedlades av tjejerna. Detta kommer sedan att följas av representationer av de risker som tjejerna anser vara förbundna med drickandet och hur de hanterar dessa risker. I ett tredje steg ses på vilka eventuella hinder som uppstår i samband med tjejernas alkoholkonsumtion i form av tillgänglighet, föräldrar och platser att vara på. Rapporten avslutas med ett försök att se hur de olika representationerna förhåller sig till specifika grupper av tjejer. Det vill säga; vem eller vilka är det som tillskriver alkohol och alkoholkonsumtion positiva respektive negativa egenskaper? Är det så enkelt att det finns en tydlig polarisering mellan positivt inställda tjejer och negativt inställda tjejer, eller kan man tänka sig att presentationerna på något vis överlappar varandra? I sådana fall, hur hanterar tjejerna denna dubbla roll som alkoholen har? Slutligen ställs frågan om hur det kommer sig att det förekommer skilda förhållningssätt mellan tjejerna. Vad kan tänkas påverka hur en specifik individ eller grupp väljer att konstruera sin bild av alkohol och alkoholkonsumtion?

Positiva representationer av alkohol och alkoholkonsumtion

De positiva representationerna av alkohol kan grovt delas in i de två funktioner alkoholen tillskrivs där den ena knyts till det sociala livet (sett som social samvaro) och den andra knyts till hur tjejerna definierar sig själva som ungdomar. Dessa representationer är inte unika för ett specifikt typområde utan överlappar snarare de flesta. De företräds främst av tjejer som uppgett att de dricker och som är övervägande positivt inställda till alkohol.

Alkoholens betydelse i det sociala livet

I fråga om det sociala livet dominerar berättelser om feststillfällen där alkoholen ges en funktion som "socialt smörjmedel". Här beskrivs alkoholen som någonting som hjälper till att lösa upp hämningar i de sociala situationer där flera personer deltar. Detta kan exempelvis få sitt uttryck i att tjejnerna känner att de lättare kan konversera med personer de inte känner, som i fallet med Hanna, Maria och Karin (2)²:

HANNA: Det är inte så att man bara går och sätter sig typ, om det finns såhär en soffa säger vi, och så är man påverkad, då kan det vara så att man bara går och sätter sig "tja, hur är det?" alltså...

MARIA: Och typ lär känna...

HANNA: Jaa, och det skulle man aldrig göra... men man kan snacka på ett annat sätt och man känner att, om den andra är full så... alltså man behöver aldrig vara rädd för att bli dissad... (Skrattar)

KARIN: Nä, precis, man bara, "ja, ja, skit samma" plus att, jag skulle tycka att det var lite "ojdå" om någon bara kom fram och började prata, alltså jag skulle "vad är det för en person?" men om jag vet att den är full, då blir det såhär "ja, ja, men, den kan snacka med mig"...

MARIA: Man skyller mycket på alkohol...

Eller som i fallet med Alexandra (4) och Tove (9):

ALEXANDRA: Det kan det väl vara, alltså man går ju inte in för att dricka bara för att kunna säga saker man vill säga eller någonting, man dricker för att ha kul, inte vara stel eller tyst utan bara ta för sig, och sen, vad som händer emellan eller vad man säger, det är inget man tänker på innan man börjar dricka... och det är sådant som händer fast jag tror inte man ska ta det så allvarligt när man är full, man kan inte kontrollera allt man säger...

*

TOVE: /.../ [M]an träffar nya människor, man kan prata med dom efteråt för man skäms inte för vad man gjorde förra kvällen, så /.../ Det är väl att man ska ha någon slags feststämning mer än att folk är helt nyktra, det blir ju så att det blir stelare då,

---

2 Inom parentes anges numret på den grupp tjejnerna tillhör. Alla de deltagande tjejnernas namn har i studien ändrats i syfte att uppfylla konfidentialitetskravet.

det tar längre tid för folk att det blir feststämning, det blir feststämning fortare med alkohol...

I de tillfällen då alkohol är en del av samvaron blir "reglerna" för umgänget något annorlunda. Att tala med en person som man inte riktigt känner naturaliseras, det är ingenting som ska tas på allvar – det handlar bara om att "snacka". I dessa situationer öppnas möjligheterna för umgänge på flera plan där kontakter med andra personer än den egna gruppen och de egna vännerna kan etableras. I och med att alkohol är inblandat blir flera typer av handlingar, som att ta kontakt med personer man inte känner, tillåtna. Alkoholen blir i dessa sammanhang en markör för en annan form av umgänge som värderas positivt i dessa berättelser. Detta gäller inte enbart för konversationer och umgänge utan även vid de tillfällen då flirtande och sexuella kontakter etableras, som det beskrivs av Mimmi och Eva (3):

MIMMI: Man blir såhär, gladare och då så vet man också, på något sätt kan man skylla liiite på alkoholen om något skulle hända... [Skratt] Men alla vet ju att man är okontrollerad om det skulle hända något som man verkligen ångrar, så säger man bara, jag var jättefull, då fattar alla, ok, det låg något i det liksom...

MODERATOR: Jaa, gäller det alla grejer man gör eller är det vissa grejer?

EVA: Vissa grejer... hångla med killar.

Vad som framgår av citatet ovan är att alkoholen erbjuder en ursäkt om en viss person blir avvisad då denna visat intresse för en annan. I dessa tillfällen kan man använda alkoholen som en ursäkt och förminska betydelsen i det avvisade flirtrandet. Det handlar med andra ord inte enbart om att "dricka sig modig" och våga ta kontakt med en person som man är intresserad av utan också om att man erbjuds en ursäkt för att avdramatisera handlingen om den misslyckas. En variation på den funktion som alkoholen får i detta sammanhang är då en tjej vill hångla med en kille under en kväll men inte vill att det ska ses som någonting bindande. Jenny och Irja diskuterar (8):

JENNY: Jag tror ändå här, det finns ganska många oskrivna regler när man är i skolan, man gör liksom inte vissa saker, men dricker man då så kan man göra det, sen så är det skit samma, men man får liksom inte göra det nykter riktigt, för det finns ändå vissa grejer som är liksom, att man gör inte vad som helst...

IRJA: Ja, bara den grejen, om man skulle sätta sig och strula med någon man inte, i korridoren, då skulle det blir såhär, den enda anledningen till att det är accepterat är ju för att man tänker att alla har druckit och alla...

Även Mimmi, Barbro, Antonina och Elinor diskuterar samma fenomen (3):

MIMMI: det är ju såhär, man skulle aldrig kunna strula eller hångla, vad man nu säger, med en kille när man är nykter om man inte är tillsammans... det skulle aldrig kunna hända för då är det såhär...

BARBRO: Inte om man var tillsammans...

MIMMI: Eller är på g med eller så, då skulle det vara jättekonstigt, då tror alla att dom gillar varandra och ska bli ihop...

ELINOR: Jaa, då är det värsta, oj, är ni tillsammans eller...

ANTONINA: Värsta grejen...

MIMMI: Man måste vara, om man inte är det så ljuger man om att man var påverkad...

Här beskriver Mimmi en möjlighet att hångla med en kille under kvällen utan att det behöver betyda att de blir ihop. Sammanhang som innefattar alkoholkonsumtion kan på sätt och vis ses som tillfällen då vardagens regler för flirtande sätts ur spel. I en annan form av berättelse avdramatiseras drickandet genom att alkoholen görs till en naturlig del av festtillfällen. En fest kräver på sätt och vis alkohol för att kunna definieras som det. I annat fall är det inte en fest utan då handlar det snarare om "hemmamys" eller en "chillkväll", som då Mimmi och Elinor diskuterar varför Mimmi, som var en sen debutant, bestämde sig för att börja dricka (3):

MIMMI: Alla hade så kul när dom drack, det låter helt sjukt men det är ju verkligen kul att dricka, låter som att man är alkoholist men det, det är något som gör det roligt, och nu har det blivit så, för jag läste någon artikel ur en tidning för ett tag sen där det stod om en tjej som sade att det är många ungdomar som tycker att det är tråkigt om man inte har alkohol, och det är verkligen så, eller det är mer såhär, om man inte har alkohol, då är det inte riktigt fest och annars är det mer att man myser liksom...

ELINOR: Det är såhär chillkväll...

MIMMI: Att man chillar lite sådär, tar det lite lugnt, och sen om man har dricka, då blir det liksom fest...

Sammanfattningsvis så har alkoholen en central plats i vissa typer av sociala sammanhang där den möjliggör vissa handlingar som vore otänkbara i nyktert tillstånd. Detta är i linje med den tidigare forskning (Abrahamson 2004, Tryggvesson 2005) som visat på alkoholens roll som någonting som möjliggör vissa handlingar och gör dem förståeliga. Alkoholen ses samtidigt som någonting som ofta är kopplat till sexualitet och bör således förstås i samband med detta. En fråga vi kan ställa oss

utifrån detta material är hur sambandet mellan synen på sexualitet och synen på alkoholkonsumtion ser ut och hur detta samband ser ut i olika sammanhang och sociala miljöer? Möjligen är det så att dessa går hand i hand.

Att positionera sig som ung vuxen

En annan form av berättelse handlar mer om hur alkoholen kopplas till den egna åldern. Här konstrueras ett slags levnadslopp där tjejerna positionerar sig på en skala som sträcker sig från barndomen, som ses som en tid då individen inte är mogen att hantera alkohol, till ungdomstiden som innebär ett första steg mot vuxenlivet där individen måste lära sig hantera alkohol, bli en mogen individ och där alkoholen har en naturlig plats, fram till vuxenvärlden där alkoholen bör ha bemästrats och hanteras på ett moget och balanserat sätt. En central aspekt av identitetsskapande handlar om denna form av positionering där den egna gruppen eller det egna jaget ställs mot någonting annat för att på så vis få mening (jämför Lalander & Johansson:30ff). Således definierar tjejerna sig själva genom att positionera sig gentemot andra grupper, genom att konstruera en skala för mognad. Drickandet får på så vis en symbolisk dimension som förankrar dem i en viss position gentemot andra. Tjejernas position bestäms här i relation till andra tjejer och killar, som ofta kallas för "fjortisar", som de anser vara för omogna för att hantera alkohol, samt till vuxenvärlden som i denna form av berättelse bör dricka ansvarsfullt och måttligt. Alkoholkonsumtionen får här sin betydelse genom att kopplas till individen och gruppen varpå en positionering gentemot andra individer och grupper blir möjliga. I detta sammanhang sägs alkoholen hjälpa till att skaffa sig erfarenheter. Den är ett hjälpmedel i processen mot vuxenvärlden där den bidrar med erfarenheter, antingen sociala då drickandet främst utspelar sig i sociala situationer, eller som en form av "test" där individen ska lära sig hantera alkoholen och dricka ansvarigt. Hanna, Karin och Christel talar om alkoholens roll som utvecklande (2):

HANNA: /.../på ett sätt kan jag känna att det är utvecklande, men visst, det är dåligt, det kommer mycket dåligt med alkohol och jag kommer aldrig kunna försvara att en femtonåring ska dricka eller så...

CHRISTEL: Det är det man inte kan...

HANNA: Men jag känner att det inte bara är dåligt, utan det är också... man lär sig, man lär sig saker...

/.../

KARIN: Fast varför väntar vi inte bara tills vi blir arton?

HANNA: För jag känner att jag utvecklas med det liksom, som jag lär mig och... ju tidigare man tar tag i det...

Eller som Ninas och Shailas fall (6):

NINA: Man lär sig av sina misstag, så om det skulle ske någonting så...

SHAILA: Erfarenhet...

MODERATOR: Så misstag kan ändå medföra någonting positivt eller?

NINA: Jaa...

SHAILA: Hon menar inte att, gå och drick varje kväll, men alltså, man kan tänka att, nästa gång dricker jag inte så mycket, för då kommer jag slå mig i väggen och allt...

Drickandet får här en fostrande effekt där de misstag en person gör är någonting som denna lär sig av och på så vis vänds till någonting positivt som väger över de dåliga saker som följer på alkoholkonsumtionen. Tjejerna ser på ungdomstiden som en period då de ska lära sig hantera sin alkoholkonsumtion och hitta sina gränser för att på så vis göra sig redo för vuxenlivet. Detta resonemang speglar på många sätt tjejernas syn på den status alkoholen har i samhället i stort där alkohol, enligt tjejerna, ändå är någonting som man bör lära sig att hantera. Alkoholkonsumtion är med andra ord ett naturligt inslag i livet som det gäller att "ta tag i" nu och lära sig bemästra. Samtidigt visar det på den syn många av tjejerna har av vuxnas drickande där de ser på vuxenvärldens sätt att hantera alkohol som modell för det egna drickandet (mer om detta nedan). Alkohol framställs som att det är ett naturligt inslag i det sociala livet på ett helt annat sätt än exempelvis cannabis eller andra droger. Genom att ställa alkohol mot droger så avdramatiseras och naturaliseras alkoholkonsumtionen (2):

HANNA: Jag tycker inte att droger tillhör tonåren, inte alls på samma sätt, det finns ju folk i nian som är drogberoende...

MARIA: Dom som gick i nian...

HANNA: Ja, precis, förra året...

MARIA: Alltså, alla gjorde...

KARIN: Dom rökte på typ...

MARIA: Dom stod här och gjorde, typ på rasterna...

HANNA: Det var ett beroende och det tillhör inte tonåren för att det skadar en väldigt, väldigt mycket...

Det finns i detta citat en tydlig medvetenhet om samhällets syn på femtonåringars drickande som någonting problematiskt och som någonting som "inte går att för-svara" men som ändå legitimeras genom att ges en "nyttig" och för individen utvecklande funktion (på ett sätt som inte är möjligt med andra droger). Som vi senare ska se så finns det däremot glidningar inom vuxenvärldens syn på ungdomars drickande som tjejerna förhåller sig till där synen på den fria och experimenterande ungdomstiden återspeglas hos föräldrarna. En annan form av legitimering formuleras genom att tala om mognaden hos den som dricker, som i fallet med Alexandra (4):

ALEXANDRA: [J]ag tycker dom bara ska vänja sig, det är något man bör vänja sig vid, jag är sexton, herregud...

Mognadsgraden hos tjejerna förstärks genom att ställa det egna drickandet mot konsumtionen hos personer som inte anses vara mogna nog att hantera alkohol, även om dessa personer har uppnått myndig ålder. Här handlar det inte om den faktiska ålder tjejerna har utan om mognadsgraden hos individen (2):

CHRISTEL: Alltså, åldern har ju ingen betydelse...

HANNA: Det handlar om mognad...

MARIA: Det finns ju artonåriga som är omogna...

Eller som i det fall då åldersgränsen för alkoholkonsumtion av samma grupp diskuteras där det egna drickandet ställs mot jämnåriga som enligt dessa tjejer inte uppnått samma mognad som de själva:

MARIA: Dom har satt det efter en ålder, alltså, ska åldern få bestämma?

HANNA: Alltså, Malin och dom, dom är ju fortfarande barn, alltså, jag känner inte att vi är lika mycket barn som dom...

KARIN: Och det handlar ju inte bara om alkohol, det gör ju inte det...

Drickandet möjliggör i detta sammanhang tjejernas konstruktion av sig själva som mogna genom att det ställs mot andra grupper som beskrivs som mindre mogna. De drickande tjejerna framställer sitt val att dricka som någonting medvetet och

rationellt vilket går hand i hand med deras positionering närmare vuxenvärlden. Det innebär samtidigt att de definierar sig själva som aktiva, handlande individer med kontroll över sin konsumtion (4):

KERSTIN: Alltså, det är ändå ens eget val om man vill dricka eller inte, det är inte så att, när man ser en vodkafaska, att man dras till den och, jag måste dricka, det är ändå ens eget val och om man vill dricka, man behöver inte dricka så mycket tycker jag i alla fall...

Utöver dessa former av legitimering som består i att positionera sig gentemot andra grupper utifrån ens mognad finner vi en ytterligare form där drickandet görs till någonting naturligt, någonting som hör tonåren till. Detta sätt att vara tonåring sägs dessutom inte vara någonting nytt eller exklusivt för denna tid utan snarare någonting som alltid varit så (2):

HANNA: Jag tycker det här tillhör tonåren...

CHRISTEL: Det gör...

KARIN: Det har gjort det i alla år, varför skulle det inte göra det nu?

Eller som i Irjas version (8):

IRJA: Men sen så är det ju... Det är ju stereotypiskt tonåringar, det är en form av frigörelseprocess att göra saker man inte får typ... Det gör man ju... Nittionio procent, nej, kanske inte riktigt, av alla vuxna gör ju det...

MODERATOR: Ja, vuxna dricker ju också...

IRJA: Ja, så börjar man bli äldre så kommer ju, det är två år kvar tills vi får göra det när vi vill liksom, så det blir så att man testar på och testar lite till och så...

Här ser vi en positionering gentemot de vuxna och vuxendrickande där tjejerna som tonåringar ser sig själva som stående närmare vuxenvärlden än barndomen genom drickandet. Det handlar om en frigörelseprocess där tjejerna tar sig ur barndomen och positionerar sig närmare vuxenvärlden och på sätt och vis förbereder sig för vuxenblivandet genom att "testa på" alkohol. Samtidigt speglar Hannas syn på alkohol som någonting som "tillhör ungdomen" en föreställning som grundar sig i kulturella föreställningar om ungdomar och alkohol. Drickandet ses som en naturlig del av ungdomstiden. Här formuleras tydliga skillnader mellan tonåren och vuxenvärlden i hur man kan och bör dricka där berusningen sägs hör till tonåren och ett måttligt, balanserat drickande hör till vuxenvärlden. Alexandra (4) exempelvis uttrycker gränsen mellan ungdomstiden och vuxenlivet utifrån

berusningsdrinkandet:

ALEXANDRA: /.../ det är lite, inte fräsch, det är fel ord, men lite mer ok att vara full till en viss ålder, sen efter ett tag, då blir det mer äckligt... /.../ Jag vet inte men alltså, om en tjuugoåring är full och en sextioåring är full, tycker jag det är mer ok om tjuugoåringen är det...

I en diskussion kring hur tjejerna tror att de själva kommer att dricka som vuxna framträder distinktionen mellan tonåring och vuxen tydligt (9):

EMMY: Jag tror det blir vid speciella tillfällen, någon fyller år eller så...

MODERATOR: Vad tror du det beror på? Att det skulle vara en skillnad nu och som vuxen...

BETINA: Vuxna behöver inte vara fulla...

TOVE: Dom har inte tid heller...

JESSICA: Vuxna har mer att tänka på än vad ungdomar har...

BETINA: Ja...

JESSICA: Alltså vi har ju bara skolan och så, dom måste ju jobba, dom kanske jobbar på helgerna, så ta hand om barnen... Vi går ju inte i skolan på helgerna...

TOVE: Det tillhör att vara vuxen att ta ansvar för allt man gör, och att vara full är kanske mer pinsamt än coolt, som ungdomar tycker det är mer coolt att vara full än vad vuxna tycker...

Ungdomsperioden ses som en övergångsperiod som ska leda in i en vuxen och balanserad form av drickande och specifika åtaganden, men perioden ses samtidigt som en fas av frihet. Denna frihet har ett märkligt förhållande till tanken om mognad som vi ser i citatet nedan. Här presenteras ett exempel på när tjejerna diskuterar skillnader mellan vuxnas och ungdomars drickande där vuxnas drickande ställs i relation till det faktum att de vuxna befinner sig i arbetslivet (2):

KARIN: Ja, precis, jag är så ung så jag att jag kan skita i det, alltså jag behöver ju inte bry mig... så länge jag klarar mina betyg...

MARIA: Det är inte så att man får tillbaka dom här dagarna...

CHRISTEL: Nä...

MARIA: Och när man är äldre så måste man ta tag i typ jobbet och allting, det är ju inte så att man kan vara ute och festa... Man måste ha pengar för annat, [Hanna: Det är

nu man har chansen att vara omogen...] maten, lägenheten, nu när man ändå bor hos sina föräldrar och typ får sin veckopeng eller vad fan...

/.../

HANNA: När jag är arton, då tänker jag mig själv som vuxen och jag tänker inte vara tonåring då...

MARIA: Nä, alltså, efter arton, ska typ börja skärpa sig, jag vet inte...

Tonåren blir på så vis en tydligt avgränsad period i livet som definieras som mogen i förhållande till barndomen men där en gräns dras mot vuxenvärlden genom att tjejernas mogenhet definieras utifrån individens förhållande till alkoholkonsumtionen medan vuxenvärldens definieras utifrån deras ansvarsposition i samband med arbete och föräldraskap. Just föräldraskapet blir ibland den definierande skillnaden mellan vuxenvärlden och tonåren. Ett sätt att positionera sig gentemot vuxenvärlden är då genom att ställa tjejernas drickande i relation till den bild av föräldraskap som tjejerna konstruerar (4):

ALEXANDRA: Om jag typ har barn och ska ut på fest eller något, så om jag träffar någon som jag jobbar med eller någonting, skulle jag tycka det var jättepinsamt, på synliga platser, eller om jag hade barn och var typ fyrtio och mina barns kompisar skulle se det, då skulle det vara, gud, det skulle vara jättepinsamt, som att någon skulle se min pappa jättefull, jag skulle skämmas...

SABINA: Det är taskigt mot barnen också...

MODERATOR: Så det handlar ganska mycket om just det att vara förälder snarare än...

SABINA: Mmm...

ALEXANDRA: Man har ett annat ansvar liksom...

KERSTIN: Men vissa tänker olika... men jag tycker också så, alltså, jag röker ju, men när jag får barn, då kommer jag sluta röka på en gång och då kanske det blir så att man tar något glas vin, alltså bara då och då, men inte ofta, och det är inte så att jag skulle gå ut och festa och så för man vill ju ändå vara med sitt barn liksom...

ALEXANDRA: Och nu går ju många in för att bli fulla, medan när man är fyrtiofem inte är såhär, åh, jag ska bli full...

KERSTIN: Då är det mer att man typ går ut om någon tjejkompis fyller år eller något, det är typ så, eller så bjuder man hem någon på middag, men då är det ändå inte så att man dricker så att man blir jättefull, då är det typ, man tar något glas vin eller dricker någon öl eller så, det är inte så att man ställer upp värsta vodkafaskan på bordet och bara, nu

dricker vi, för det är oftast så att vuxna dricker mer vin och sådant...

ALEXANDRA: Det är ju så att det passar till maten och så...

De drickande tjejerna tillskriver således alkoholen olika betydelser beroende på vilken fas i levnadsloppet en person befinner sig i. Deras konstruktion av levnadsloppet är uppdelat i barn/ungdom/vuxen och alkoholen tilldelas specifika betydelser i varje fas. En intressant aspekt av hur tjejerna legitimerar sitt drickande framträder då de diskuterar olika former av alkohol som ovan där vodka ställdes mot vin. Vodka kopplas i tjejernas berättelse ofta ihop med berusning och risken att dricka för mycket medan vin och cider kopplas ihop med ett balanserat drickande. Denna uppdelning mellan alkoholsorter speglar den uppdelning mellan ungdom och vuxen som tjejerna konstruerar. Här bagatelliseras och på sätt och vis naturaliseras drickandet genom att olika sorters alkohol tillskrivs olika värden. Öl, cider och vin avdramatiseras genom att ställas mot vodka, både vad gäller själva alkoholhalten i dryckerna som de sammanhang som dessa kopplas till där vin och cider har sin självklara plats i situationer som innefattar mat. Vuxenvärldens bruk av vin i samband med middagar eller en "nedtonad", mogen konsumtion ses här som en modell för den egna konsumtionen. Att dricka vin och cider på "tjejmiddagar" blir på så vis tjejernas motsvarighet till vuxenvärldens middagsbjudningar och bagatelliseras genom att det ses som en naturlig del av umgänget (3):

ELINOR: Det är inte så att vi säger, åh, kan ni köpa ett par flaskor vodka, utan det är mer cider för att man tycker att det är gott... cider, för det är inte så att, åh, vi måste bli fulla, utan det är mest cider till en tjejmiddag...

EVA: Tjejmiddagar, typ vin...

Alkoholhalten i cider och öl används i resonemanget för att avdramatisera drickandet genom att ställas mot vodka som då exempelvis Kerstin (4) och Marcela (5) på var sitt håll diskuterar en bild föreställande en hemmafest:

KERSTIN: Det här är en hemmafest, någon som fyller år kanske? Här ser det ändå, inte så jättelugnt ut, men det står mest bara cider och öl på bordet, jag tror inte man blir lika berusad av det som man blir av vodka...

*

MARCELA: Det här tror inte jag kommer spåra ut, det är cider här...

Genom att peka på att det handlar om svagare alkoholsorter så menas samtidigt att risken för att festen ska "spåra ur" är mindre och på så vis minimeras risken att

någoting negativt inträffar. I nästa avsnitt behandlas detta tema närmare.

Sammanfattningsvis så ser vi i detta avsnitt hur de drickande tjejerna positionerar sig gentemot andra grupper genom att använda alkohol och alkoholkonsumtion som symbol för att befästa den egna positionen. På många vis speglar tjejernas berättelser det omgivande samhällets syn på alkohol som någoting naturligt och som man måste förhålla sig till. Detta får ibland sitt uttryck i form av "tjejmiddagar" som modelleras efter vuxenvärldens sätt att umgås och där alkoholen har sin naturliga plats. Alkoholkonsumtionen avdramatiseras delvis genom att tjejerna framställer sig själva som mogna och rationella individer som kan hantera alkoholen, delvis genom att det framställs som ett naturligt inslag i ungdomstiden. Ungdomsperioden framställs samtidigt som en period av frihet från ansvar där festande och berusning blir möjligt på ett annat sätt än för vuxna. Även här speglar tjejernas berättelser på många vis samhällets syn på vad ungdomstiden innebär (jfr. Hanako 2004:49f). Tjejerna är alltså tydligt medvetna om alkoholens position i samhället. Avslutningsvis kan vi ställa oss frågan om inte en ensidig fokus på individernas (tjejernas) drickande missar hela det spel som finns mellan ungdomar, vuxna och samhället där det egna drickandet ofta formas i relation till vuxenvärldens och samhällets sätt att förhålla sig till alkohol och ungdomar samt de föreställningar som finns om dem.

Risker och negativa representationer av alkohol och alkoholkonsumtion

I detta avsnitt presenteras de negativa representationerna av alkohol. Dessa innefattar de sociala och fysiska risker som tjejerna lyfter fram och hur de förhåller sig till och hanterar dem. De vanligaste teman som togs upp för diskussion var kopplade till sexualitet, brist på kontroll över situationen, ryktesspridning, våld samt alkoholism.

Sexuella risker

Den beskrivning av alkoholkonsumtion som ovan presenterats som positiv i samband med sociala och sexuellt laddade situationer visar även upp en gräns som, om den överskrids, gör alkoholen till någonting negativt. Sabina och Kerstin talar exempelvis om dessa gränser (4):

MODERATOR: Spelar alkoholen någon roll i flirtsituationer?

SABINA: Jaa, man blir så mycket öppnare, och jag är ingen feg person precis, eller jag kan vara social, men det är mycket enklare att ta kontakt med killar på det sättet om man dricker eller så, fast inte så att man är helt aspackad, det är avtändande... Kommer vinglandes...

KERSTIN: Stinker alkohol...

Vid de tillfällen en person druckit för mycket vänds med andra ord alkoholen mot denna och blir negativ i samband med flirtsituationer. I Katarinas och Ritas beskrivning framkommer samma tema där alkoholen kopplas till flirtsituationer och sägs underlätta flirtandet, men här är detta någonting negativt på det vis att det leder till någonting oönskat (7):

KATARINA: Alltså man blir såhär, man vågar mer...

RITA: Och så är man otrogen, man ångrar allting efter...

MODERATOR: Ok, så det är en risk också, inte bara att man kan släppa gränserna...

KATARINA: Blir man full, då vet man inte vad man gör, man har inte medvetandet med sig, så man kanske går... upp på föräldrarnas rum, så bara, man vet liksom inte om det, så nästa dag bara, du hade sex med den där killen, så vet man liksom inte...

Eller som i Saminas berättelse (1):

SAMINA: /.../ När dom dricker alkohol blir dom fulla och dom går ut med någon kille eller någon tjej som dom inte känner igen ens... Och då blir dom ihop under kvällen och så på morgonen när dom vaknar blir det... Känner dom att dom har varit med någon som man inte känner och vill, inte gillar...

Alkoholkonsumtion är här starkt kopplad till föreställningar om sexualitet där en mer problematiserande inställning gentemot sex innebär en mer försiktig hållning gentemot alkohol. I många av tjejernas berättelser framstår drickandet som en risk då de riskerar att förlora kontrollen. Berusning ses här som ett hot i det att det kan leda till oönskade sexuella relationer.

Behovet av kontroll

I tjejernas berättelser konstrueras således alkohol ibland som någonting som hotar det egna handlandet, där någonting yttre tar över. Ovan diskuterades de sätt varpå tjejerna i sina berättelser avdramatiserade alkoholkonsumtionen genom att hävda att de drack på ett moget och relativt riskfritt sätt. Att inte ha kontroll ses av dessa tjejer som en förlust av möjligheten för individen att handla och på så vis minskar samtidigt den egna möjligheten att minimera risker, vilket innebär att en form av legitimering för drickandet försvinner (8):

CHRISTINA: Jag tycker gränsen går när man inte har någon självkontroll, alltså jag är rädd för att mista kontrollen, det tycker jag är läskigt...

MODERATOR: På vilket sätt då?

CHRISTINA: Jag vill ha koll, jag vill komma ihåg vad som händer, jag vill veta vad som händer, jag vill kunna bedöma det...

LISA: Min värsta farhåga är att få minnesluckor, fy fan, jag skulle få panik...

CHRISTINA: Jag vill kunna hålla koll på situationen och se vad som händer och kunna rätta mig efter det och så liksom, så när det går för långt är när man helt tappar bort sig själv, typ ligger där vid toaletten och spyr...

Vissa tjejer känner att de måste behålla kontrollen hela tiden genom att aldrig gå över gränsen och bli för berusad. Drickandet är i sig inte ett problem i detta fall. Snarare är det att bli berusad och förlora kontrollen som framstår som någonting negativt (6):

NATALIE: Alltså man dricker, men inte så att man blir dum i huvudet... Man vet vad man håller på med...

NINA: Jaa, man vet vad man gör och säger, vad man tänker och när man tar ett steg...

MODERATOR: Det har aldrig urartat, att det blev för mycket någon gång?

NINA: Nej, nej...

Tjejerna är således medvetna om riskerna med att dricka för mycket. Vissa tjejer berättar samtidigt om strategier för att minska riskerna i de fall någon skulle förlora kontrollen till följd av berusning. Här blir gruppen ett skydd där man förlitar sig på att någon annan i gruppen kontrollerar situationen åt en. Genom att dricka med den egna gruppen eller vänkretsen skapar man en slags säker zon där man kan tillåta sig att förlora kontrollen men samtidigt vara skyddad från de eventuella risker

man uppfattar följer på berusningen:

HANNA (2): Men jag känner ändå att vi har en kontroll, och om inte jag kanske har kontroll, eller om inte du kanske har kontroll så [Stina: Någon annan...] har någon annan kontroll åt mig...

KARIN: Vi är ändå lilla gänget...

CHRISTEL: Det är aldrig så att alla är jätte-, jättefulla...

MARIA: Nä, det är alltid någon som inte dricker ens...

/.../

HANNA: Alltså, utan gruppen så skulle jag känna mig väldigt osäker...

CHRISTEL: Jag skulle välja att inte dricka då...

*

ALEXANDRA (4): Det kan hända mycket då också, så jag tycker man ska gå på fester där man har med sig sina närmaste...

*

ANTONINA (3): Alltså, vi tar ju fortfarande hand väldigt bra om varandra...

EVA: Jaa, vi tar ju så himla mycket hand om varandra...

ANTONINA: Alltså, dom som är nyktra tar hand om dom som har druckit...

/.../

ELINOR: Alltså det är alltid någon som är nykter... För min brorsa till exempel, där är det ingen som, det nämnde han för mig i alla fall när vi hade varit hos Nora, den där festen när alla grät... Då nämnde han att, på deras fester, alla dricker, det är ingen som inte dricker och alla tar hand om sig själva, så om det är någon som ligger full så, dom lämnar ju typ den, så på våra fester är det såhär, vi tar hand om varandra om det händer någonting...

BARBRO: Man är aldrig orolig för att det liksom...

Här avdramatiseras drickandet genom att det framställs som någonting relativt riskfritt genom att gruppen behåller kontrollen åt individen. I det sista citatet ovan ställs tjejernas drickande mot killarnas och tjejerna sägs ta hand om varandra medan killarna inte gör det. Genom detta kan de förskjuta riskerna till en annan grupp och på så vis ge mer tyngd åt synen på gruppen som en säkerhetszon.

Tjejernas drickande konstrueras på detta sätt såsom mer säkert än andra former av drickande och legitimeras på sätt och vis genom detta. Killarna spelar även en roll i fråga om våld och bråk. Här tillskriver tjejerna våldsamt beteende till killarna och positionerar än en gång sitt drickande mot killarnas drickande för att på så vis konstruera drickandet som mer säkert och kontrollerat. Bråk sägs oftast uppstå i de fall killarna slåss om en tjej eller där de vill visa upp sig och en återkommande kommentar är att det är just killarna som bråkar varför tjejerna kan förskjuta risken med fysiskt våld till den andra gruppen. Killarnas drickande beskrivs oftast på ett sätt där killarna "tar hand om sig själva" medan tjejernas drickande förläggs inom gruppens kontrollerande trygghet. Synen på tjejgruppen som trygg är ibland någonting som tjejerna säger sig ha lärt från föräldrarna då de diskuterat med dem om alkohol (5):

ANNA: Mamma har alltid sagt till mig att, om du någon gång dricker, ska du alltid ha en person med dig, som helst är nykter, att det alltid ska vara en som är nykter... fast det är ju inte så schysst mot den som är nykter, att den får inte dricka, ja, för att det är, som du sa förut, att den känner väl ett stort ansvar om du ska liksom...

I citatet ovan speglas återigen den bild av ungdomars drickande som någonting "naturligt" som finns bland vissa föräldrar men där riskerna måste minimeras. Ibland är det just att släppa kontrollen och bli berusad som ses som en positiv del av drickandet. Berusningen blir till någonting spännande genom att det då kan "hända saker" samtidigt som tjejerna känner sig trygga genom att dricka med sina vänner. Det handlar alltså här om en form av kontrollerad förlust av kontroll (3):

MIMMI: Men det känns såhär, oftast så, man kan inte riktigt kontrollera sin kropp, men det kan fortfarande vara kul på något sätt, att det händer saker, oanade saker, som man inte visste...

ANTONINA: Känns som att allt är möjligt!

BARBRO: Inte sådär stelt som det kan bli annars...

MIMMI: Precis, då kan det hända saker, man känner också att det, jag tycker att det blir roligare om man...

BARBRO: Ja, men det blir mycket roligare...

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att alkohol och berusning inte enbart är någonting symboliskt som används för att befästa sin självbild utan att det faktiskt har en fysisk inverkan på tjejerna. I nedanstående citat diskuterar tjejerna själva berusningens roll för valet att dricka (4):

SABINA: Dricker för att dricka? Det är skönt på något sätt faktiskt, det låter jättefortis, fast om man tänker på när fjortisar säger det och när vi säger det, det är olikt för att, vi gör ändå inte det så ofta så när man väl gör det så vill man ändå känna effekten...

ALEXANDRA: Nä men, eftersom det inte är fest så ofta så, istället för att dricka lite någon gång ibland så är det mycket en gång istället, alltså dricka när man kan...

Här är berusningen en del av ett socialt sammanhang som delvis möjliggörs av att gruppen som individen tillhör fungerar som ett skydd mot eventuella risker, delvis av att gruppen faktiskt ser berusning som någonting naturligt i dessa sammanhang. I avsnittet som behandlar ryktnesspridning kommer vi att se att detta inte alltid är fallet.

Alkoholism

En form av kontrollförlust är kopplad till risken med alkoholism (2):

MODERATOR: Var ligger faran i beroendet då?

HANNA: Att du blir kontrollerad av beroendet, "jaa, jag kan inte leva utan det här", alltså, vi säger att jag är beroende av alkohol då är jag ju ständigt påverkad och då tar det över kontrollen av mitt liv, att jag väljer bort saker för det...

MARIA: Man lever inte själv, man låter alkoholen leva åt en...

Beroendet ses här som ett hot mot den mogna, handlande individen som beskrivs i förra avsnittet. Att låta "alkoholen leva åt en" innebär en förlust av kontroll som ses som en risk i det att den utveckling som individen genom sin alkoholkonsumtion eftersträvar uteblir. Individen blir inte i detta fall en fri, handlande människa utan snarare instängd och passiv, utan möjlighet att styra över sitt liv. I grupperna diskuterades riskerna med alkoholberoende och tjejerna beskrev vid dessa tillfällen olika sätt att hantera denna risk på. Det vanligaste sättet att förhålla sig till alkoholism var att förskjuta risken för alkoholberoende till andra. Alkoholisten beskrevs som vitt skild det egna jaget:

JENNY (8): Jo men det är väl som alkisar på stan, det är väl ganska vanligt när man bor i Stockholm liksom, man ser ju alkisar, man var väl lite rädd för dom, dom ser ju oftast rätt sunkiga ut, riktiga parkalkisar typ, men jag tror aldrig jag sett någon jag känner full, alltså då hade jag inte gjort det...

*

MIMMI (3): Någon som dricker på vardagar...

ELINOR: Fullgubbar som sitter på bänkar, som är tjocka, luktar äckligt...

Alkoholisten beskrevs vanligtvis som en person som står utanför samhället, oftast man, vuxen och någonting främmande. Flera tjejer beskriver alkoholisten som en person som dricker på vardagarna varpå risken för att de själva ska utveckla alkoholproblem förskjuts genom att påpeka att de framför allt dricker under helgerna på fester. På frågan om hur alkoholberoende utvecklas konstruerar tjejerna ett levnadslopp på ett liknande sätt som då de positionerade sig som ungdomar. Denna berättelse kring "alkoholistens födelse" konstrueras som en motsats mot det egna livet. Alkoholisten sägs genomgå en barndom där föräldrarna dricker för mycket eller är alkoholister och ett svårt senare liv som innebär att personen dricker för att fly sina problem:

ALEXANDRA (4): Men det beror också på vilka erfarenheter man har eller om man har haft problem när man var yngre eller...

SABINA: Om man har föräldrar som dricker, alltså allt tillsammans, jag menar, om det är en vardagsgrej att dricka, då blir det ju så klart en vana, men om det blir en engångsgrej, då tror jag inte man hela tiden sukter efter att dricka, eller att det inte tillhör vardagen...

ALEXANDRA: Men det finns ju liksom undersökningar på att det är dom som har föräldrar som är alkoholister som också blir det, att det är ärftligt, och det är väl mer betendet man ärver, inte... Tror jag...

*

MIMMI (3): Jag tror det är om man börjar, på något sätt, dricka på vardagar, då tror jag att man kan verkligen skapa det här... Drogen...

ANTONINA: Sen kan det kanske också vara om man är med om jobbiga saker...

ELINOR: Typ om vuxna är alkoholister då blir man...

ANTONINA: Då kan man kanske trösta sig med drickan, så om man är i något sådant där så tror jag att det är större risk att man blir typ alkoholist...

En alkoholist ses som någon avvikande och ställs ofta mot "vanliga" vuxna. Att alkoholism konstrueras som ett vuxenproblem förskjuter ytterligare den upplevda risken för beroende. Tjejernas berättelser om alkoholism uppkom däremot oftast

efter att frågan ställdes om vilka fysiska risker som var förknippade med alkohol. Oftast var det dock ingenting som de tänkte på även om de har skapat sig tydliga bilder av vad alkoholism innebär.

Rykten

Slutligen så diskuterades risker i form av ryktesspridning där risken för negativa rykten kunde påverka tjejernas möjligheter att dricka. Här skymtar, hos de tjejer som uppfattade dessa risker som störst, en könsstruktur inom de grupper tjejerna rör sig inom som ibland verkar hämmande på deras drickande och handlingsutrymme i stort. Killarna sägs här ha möjligheten att dricka på helt andra sätt än tjejer då de inte riskerar negativa rykten till följd av deras drickande. Negativa rykten är ibland även kopplade till synen på sexualitet:

ANJA (1): Jaa, eller typ om killar dricker, då, det är normalt, han kan dricka om han typ, strular med en tjej, ok, han strular med någon... Tjejen strular med någon då, dom kallar henne för hora och så, för att hon dricker, sen hon strular med någon, kille gör det, han, det är normalt tycker alla...

FIÖ: Och killarna får typ inget rykte men om tjejerna gör det, det är helt annorlunda...

MODERATOR: Vad händer då, alltså, vad blir det för rykten?

ROLLA: Alla snackar... Jaa, den där tjejen, hon är såhär, umgås inte med henne, om du umgås med henne du kommer bli likadan som henne... Hon kommer ta dig till fel väg och sådär...

*

NATALIE (6): Jaa, det kan hända så, tjejerna har ju mer, eller vissa tjejer har rykten om att, hon är en hora, hon dricker där, hon har gått och blivit med den där killen och sådär, när det gäller killar, då är det inte någon stor grej... Det är mer för tjejerna...

YVONNE: Då är man cool, alltså killarna...

*

SABINA (4): Därför måste man hålla sig på sin vakt om man dricker, det kan liksom sprida sig, jag kommer ihåg när jag blev full så kom det på Facebook dagen efter, oj, Sabina, gud vad du höll på igår eller så där, jättepinsamt, framför alla, det var jätteskämmigt, och så fanns det en kille som hjälpte mig under kvällen för jag var helt

borta, och han var ju också bara, oj, Sabina, liksom elakt om man säger så, så det känns såhär...

Ur dessa berättelser kan man läsa att tjejerna är medvetna om att det finns skillnader mellan killar och tjejer i hur de kan handla. I de fall en tjej dricker för mycket uppkommer negativa rykten och det är någonting hon måste förhålla sig till. Detta har som följd att många av tjejerna har en återhållsam alkoholkonsumtion. Det finns även grupper som anger att de inte riskerar några negativa rykten. I de sammanhang som de befinner sig i kan tjejer dricka utan att riskera någon social "skam" (8):

LISA: Jag tycker inte att just ryktesspridningen är så stor här, alla pratar om det, "jag tycker det är så stort", men jag kan inte se det i alla fall i vår skola liksom...

/.../

JENNY: Det är så väldigt stereotypiskt, om man läser ungdomsböcker så är det alltid, då sprider dom alltid rykten om att folk dricker, här är det liksom accepterat att dricka...

IRJA: Om jag skulle gå och säga, shit, Christina, fy fan, hon super som en gris, alla skulle bara, ok...

JENNY: Jag tror det har förändrats, jag vet inte om det bara är här eller om det har förändrats med åren, tiden och så, men det är ingenting man sprider rykten om...

CHRISTINA: Det känns väldigt nittiotal att vara såhär, oh shit, hon dricker och är full, shit vilken hora...

I denna grupp, som vanligtvis festar i samma kretsar, framkom att ryktesspridning inte var någonting som hindrade tjejerna från att dricka. Samma grupp diskuterade tidigare möjligheten att ta sexuella initiativ med hjälp av alkoholen vilket stärker tanken om den koppling som finns mellan drickande och sexualitet.

I detta avsnitt behandlades de negativa aspekter som infinner sig i samband med alkoholkonsumtion och de olika sätt som tjejerna förhöll sig till dessa. Alkohol och berusning sågs av vissa tjejer som riskabla i det att de lätt ledde till oönskade sexuella situationer. Denna syn på sexuella handlingar medförde i de flesta fall även en återhållsam eller avståndstagande syn på alkoholkonsumtion. En annan risk som ofta nämndes och som på många sätt är kopplad till sexualitet var förlusten av kontroll. Berusningen kunde innebära att man inte hade kontroll över situationen och att risken för att råka illa ut var större. Detta hanterades antingen genom att aldrig gå över gränsen och dricka för mycket eller genom att, som i fallet med de

drickande tjejerna, att dricka med vänner så att kontrollen kunde förläggas till någon annan. Genom att dricka i grupp kunde säkerheten fortfarande upprätthållas samtidigt som tjejerna kunde släppa på sin egen kontroll. Genom att kontrastera sitt drickande gentemot killarnas drickande kunde tjejerna samtidigt konstruera en bild av sitt drickande som säkert. Alkoholism sågs inte som en risk av någon av tjejerna då det var en risk som sågs hota andra. Framför allt sågs alkoholism som ett problem som hotade vuxna (män) som genomgått svårigheter i livet. Alkoholism var någonting främmande för tjejerna också då de beskrev sitt framtida drickande där det beskrevs som någonting helt annorlunda än alkoholistens drickande. Slutligen diskuterades negativa rykten som en risk som vissa tjejer var tvungna att förhålla sig till. I dessa rykten förknippades drickandet med sexuella handlingar och tjejen kunde få ett "horrykte" om hon drack sig berusad eller tog sexuella initiativ. Här beskrevs även en skillnad mellan killar och tjejer där killarna tillskrevs större möjligheter att handla än tjejerna genom att de inte riskerade negativa rykten på samma sätt. För de tjejer som upplevde att de riskerade negativa rykten blev det då viktigt att kontrollera sitt drickande och aldrig gå över gränsen till berusning. På denna punkt framställs drickande och berusning i ett sammanhang där könsstrukturer sätter gränser för tjejernas handlande. Det fanns däremot skillnader i hur olika grupper upplevde dessa risker där vissa grupper inte upplevde att negativa rykten var någonting som förekom i deras kretsar. Dessa tjejer upplevde att de kunde dricka (och ta sexuella initiativ) obehindrat. Det finns alltså skillnader i hur alkohol och berusning värderas inom olika kretsar samt hur sociala sammanhang struktureras.

Hinder och motstånd

I detta avsnitt presenteras de hinder som tjejerna upplever finns för deras drickande. Med hinder avses här de yttre faktorer som begränsar tjejernas möjligheter att dricka som exempelvis tillgänglighet, övervakning eller platser där de kan dricka. Även om tjejerna tillskriver drickandet vissa egenskaper och värden så omsätter de talet i praktik inom givna ramar. Vi kan exempelvis tänka oss att alkoholen möjliggörande funktion i flirtsituationer blir omöjlig om tjejerna inte har tillgång till alkohol eller en plats att vara på. Dessa yttre hinder är samtidigt någonting som tjejerna förhåller sig aktivt till och försöker överkomma på olika sätt för att möjliggöra drickandet.

Tillgänglighet

I fråga om tillgång till alkohol så var detta vanligtvis inte ett stort bekymmer för någon av de tjejer som drack. Vanliga sätt att få tag på alkohol var genom äldre vänner, langare eller jämnåriga vänner som har tillgång till alkohol:

MIMMI (3): Jag vet, alltså jag har ju väldigt lättåtkomligt för han är såhär, pluggar och bor precis där vid systemet, så det är såhär, skicka ett sms, han bara, det är klart att jag kan, så är det bara möta upp honom, så det går jätteenkelt...

*

MARIA (2): Vi brukar ta det enklaste, vodka, och det finns typ överallt här... alla säljer...

KARIN: Dom typ tar från Tyskland eller någonting så har dom, vill ni köpa, vill ni köpa...

/.../

HANNA: Jaa, alltså det är folk som gör business av det...

KARIN: Jaa, dom flesta, det är jättemånga som gör värsta business, tjänar asmycket pengar...

MARIA: Typ skitmånga här till och med...

HANNA: Alltså det är inte svårt, förut fick man fråga ett fyllo utanför Systembolaget, alltså förr i tiden, typ på nittioalet känns väldigt mycket såhär, eller man ber sin äldre syster såhär köpa ut eller... Nu är det...

KARIN: Men det är typ 94:or som säljer liksom, som har värsta lagret hemma... (Skrattar)

HANNA: Alltså, det är inte svårt att få tag på någonting...

CHRISTEL: Nuförtiden...

Det var däremot inga tjejer som uppgav att de fått alkohol av sina föräldrar för eget bruk även om de flesta tjejerna uppgav att de har fått smaka på alkohol vid vissa tillfällen. Kort sagt kan man konstatera att tillgängligheten oftast inte var ett stort problem för de tjejer som drack. Att de flesta tjejerna uppgett att föräldrarna låtit dem smaka på alkohol betyder däremot inte automatiskt att föräldrarna är positivt inställda, eller tillåtande mot tjejernas drickande.

Föräldrarna

I fråga om föräldrarnas övervakande funktion framträder däremot flera intressanta aspekter. Ett tema som framträdde tydligt i tjejernas berättelser handlade om ifall föräldrarna faktiskt var medvetna om tjejernas drickande, hur föräldrarna reagerade inför detta då de fick reda på det och hur tjejerna hanterade detta. I dessa berättelser kan man utläsa lite olika hållningar. I den första beskrivs föräldrarna som ovetande och blåögda, som exempelvis Antoninas och Mimmis föräldrar (3):

ANTONINA: Nä, mina föräldrar tror typ att vi leker fiskdamm varje helg... Eller jag tror, jag vet inte... Man vill ju inte fråga heller...

EVA: Nä, men din mamma tror ju att du inte gör någonting, det berättade hon för min mamma, hon bara, nej, men Camilla är så skötsam, Camilla...

ANTONINA: Det kommer bli ett helvete för mig när jag blir påkommen kan man ju säga då...

/.../

MIMMI: /.../ [M]amma tror fortfarande att jag är lilla oskyldiga flickan tror jag, så det är lite skönt... (Skrattar)

Eller som i en annan grupp (6):

MODERATOR: Era föräldrar vet att ni har fester men dom vet inte...

LOUISE: Alltså, dom tror det är sådana där vanliga barnkalas...

(SKRATT)

NINA: Jaa, dom hänger inte med...

MODERATOR: Då vet dom inte att dom dricker, nä...

SHAILA: Dom tror fortfarande att vi är småbarn...

LOUISE: Änglar...

För dessa tjejer verkar inte föräldrarna utgöra något direkt hinder för drickandet även om de flesta uppger att de ändå inte dricker öppet. Det handlar här om att dricka utan att föräldrarna får reda på det och därigenom slippa en skärpning av övervakningen som eventuellt skulle följa på ett avslöjande. Tjejerna vet inte alltså hur föräldrarna skulle reagera men riskerar inte att bli påkomna av dem. I de fall tjejerna faktiskt blir påkomna hanterar de ibland detta genom att försöka återta

rollen som "oskyldig" flicka genom att förlägga ansvaret på annat håll:

MIMMI (3): /.../ [D]å ser dom det och det är då hon fattar allt, så då kommer hon och jag var lite... Så då började jag gråta, åh förlåt, så drog jag en lögn [Camilla: Man får så dåligt samvete...] att det var killarna som kom och hade med...

EVA: Att dom typ kom från Tensta och hade med sig en massa sprit! (Skrattar)

MIMMI: För då kände hon inte mina killkompisar, så då sa jag att det var alla dom killarna som hade tagit med sig, att det inte var planerat liksom...

*

ALEXANDRA (4): Jag sa att jag inte visste hur någon fick tag på alkohol eller någonting utan att det var alla andra som brukade ta med sig... (Paus) Hon tror att jag inte kommer dricka mer /.../ fast min mamma är lite, hon tror fortfarande att jag är jätteliten och att man inte dricker på fester och att alla fester slutar typ klockan tio, elva...

Anledningen till att tjejerna drack sägs här bero på att alla andra kom med alkohol och på så vis förskjuts ansvaret från den egna personen till andra och tjejerna framställer sig själva som passiva och utan kontroll över det som skedde inför föräldrarna. Det är dock inte alltid så att föräldrarna reagerar speciellt starkt även om de får reda på att tjejerna dricker.

BELLA (5): /.../ [J]ag har ändå back up från mina föräldrar, för vi har haft lite samtal och då har dom sagt att om jag skulle bli full eller så, och komma hem, då skulle dom ändå ta hand om mig, så jag vet ju att dom finns där för mig om det skulle hända något, så det är inte så att jag är rädd om jag skulle bli jättefull och inte våga gå hem, men det är samtidigt, det leder ju till konsekvenser jag kanske skulle ångra senare...

*

MODERATOR (7): Vet dina föräldrar om att du dricker?

MAJA: Ja, dom har hämtat mig några gånger full...

MODERATOR: Ok... Hämtat dig varifrån?

MAJA: (Närliggande ort), jag dricker oftast där, så jag har ringt mamma, "mamma, nu får du hämta mig", jag är full, och så kommer hon...

MODERATOR: Vad säger hon då?

MAJA: Gör inte om det igen, men jag gör det ändå...

MODERATOR: Hon blir inte sur eller?

MAJA: Hon säger, du är ungdom, alla gör det...

*

CHRISTINA (8): Just min mamma, jag tror att hon är den som har mest koll, men hon vet nog att jag provat och så, sen tror jag inte hon har någon koll på om det händer ofta eller sällan eller hur och så, men hon är mer såhär, du ska veta att du kan ringa om det händer någonting och så...

JENNY: Så är min morsa också, om du blir full, kom hem, ligg inte någonstans ute på gatan, du får komma hem...

LISA: Så är min pappa också /.../ han bara, Lisa, ring! Så fort någonting händer, ring! Det är såhär, kom hem, jag blir inte arg, jag blir glad för att du ringer, jag vet att du är tonåring, du har ju provat, det är nästan givet liksom, men ring om det är någonting, det är det...

I dessa tre berättelser är föräldrarna medvetna om tjejernas drickande och även om de inte är direkt positivt inställda till drickandet så är deras lösning att erbjuda tjejerna ett skyddsnät om det skulle hända någonting. Det intressanta i detta sammanhang är att tjejernas bild av ungdomstiden återfinns bland föräldrarna i det att föräldrarna ser alkohol som någonting ofrånkomligt eller "givet" och som ett naturligt inslag i ungdomen. Denna hållning återkom i delvis andra versioner där tjejerna uppgav att föräldrarna litade på dem då de drack ansvarsfullt och aldrig gick över gränsen eller där föräldrarna mötte upp dem efter festen för att tjejerna skulle kunna ta sig hem säkra. I de versionerna sågs inte drickandet i sig som problemet utan snarare de eventuella risker som var förknippade med drickandet och som föräldrarna försökte minimera. En diametralt motsatt hållning möter vi hos exempelvis Muners (7) föräldrar som inte låter henne gå på skolfester om de inte först försäkrat sig om att det inte förekommer alkohol där eller hos Shailas föräldrar där inte föräldrarna skulle säga någonting om de kom på henne med att dricka utan istället "stöveln" skulle tala (6):

MODERATOR: Vad tror ni dom skulle säga ifall dom fick reda på det?

SHAILA: Jag tror inte dom skulle säga någonting, jag tror stöveln skulle säga...

(SKRATT)

MODERATOR: Vad sa du att...

SHAILA: Alltså munnen skulle inte prata utan fötterna...

MODERATOR: Ok...

(SKRATT)

I Shailas fall verkar det stå mer på spel om hennes föräldrar skulle få reda på att hon drack än för de tjejer vars föräldrar var mer tillåtande. Däremot verkar hennes föräldrar tillhöra den grupp som inte vet om att hon dricker vilket möjliggör hennes alkoholkonsumtion. Det intressanta i föräldrarnas hållning är bredden i deras förhållande till tjejernas drickande där vissa ser drickandet som en naturlig del av ungdomstiden medan andra skulle reagera starkt negativt om de fick reda på det eller över huvud taget inte tillåter att tjejerna bevisar platser där det dricks. Det är samtidigt intressant att se på komplexiteten i föräldrarnas funktion som "hinder" för tjejernas drickande då det är många tjejer som har restriktiva föräldrar men som ändå dricker, som i fallet med exempelvis Shaila. Med andra ord verkar det i fallet med de intervjuade tjejerna som att restriktiva föräldrar inte automatiskt leder till att tjejerna avstår från alkohol även om de möjligtvis riskerar mer då de dricker. Denna risk för att bli upptäckt och de konsekvenser som möjligen följer på upptäckten verkar inte alltid väga över beslutet att dricka. Däremot framträder en bild av tjejernas drickande där de minimerar risken att bli upptäckta. Slutligen bör påpekas att det återigen finns en intressant koppling mellan vuxen- världens drickande och ungdomarnas syn på alkohol som framträder här. Synen på alkohol som en naturlig del av ungdomstiden återfinns här även bland föräldrarna vilket pekar mot vikten i att uppmärksamma bilden av alkohol på ett samhällligt plan istället för bara tjejernas alkoholkonsumtion i sig. Ungdomsperioden ses som en "naturlig" inlärningsperiod där ungdomarna ska lära sig att hantera alkoholen och på så vis göra sig redo för vuxenlivet. Tjejernas drickande är därför starkt kopplat till samhälleliga föreställningar om ungdomstiden och den naturliga plats alkohol har i samhället i stort.

Platser

Ett centralt sätt att undvika upptäckt handlar om platsen de väljer att dricka på. Några platser som nämndes i gruppdiskussionerna var festlokaler, bakom ett dagis, utomhus på en undangömd udde eller i en park. Fördelen med dessa platser anges vara just att tjejerna inte riskerar att bli påkomna av vuxna. Den vanligaste platsen för drickande är dock hemmet. Hemmafester innebär för tjejerna ett

dubbelt skydd i det att de kan undgå upptäckt då festerna hålls när föräldrarna är frånvarande samtidigt som de risker som är förknippade med alkoholkonsumtionen (som diskuterats ovan) minimeras (8):

JENNY: Jag tror också det är så här, om man dricker på hemmafester så är det antagligen mindre risk, alltså om det är med några få människor man känner, än om man dricker ute på stan, då är det väl antagligen en större risk, eftersom då kan man träffa på vem som helst...

IRJA: Om man ska traska själv genom skogen liksom...

Återigen avdramatiseras drickandet genom att tjejerna betonar att de har kontroll över situationen och att de risker som är förknippade med alkoholkonsumtionen minimeras. Samma grupp diskuterade riskerna med att dricka ute på stan och framställde det som någonting hotfullt då fler risker infann sig genom att man rörde sig bland okända människor. Genom denna polarisering mellan drickande i hemmet och ute bland andra människor förstärker tjejerna ytterligare sin framställning av alkoholkonsumtionen som någonting kontrollerat och därmed riskfritt.

Ovan diskuterades de yttre hinder som kan tänkas hindra tjejerna från att dricka. Tillgången till alkohol sågs inte som något större problem i någon av grupperna. De flesta tjejerna hade tillgång till alkohol om de ville. Däremot var det i materialet inte någon av tjejerna som uppgav att de fått alkohol av sina föräldrar för eget bruk. I fråga om föräldrarnas tillsyn varierade bilden ganska kraftigt då många föräldrar beskrevs som aningslösa av tjejerna medan andra sades vara tillåtande mot tjejernas drickande så länge detta pågick under säkra förhållanden. Här fanns även en tydlig bild av att tjejernas drickande av föräldrarna sågs som någonting ofrånkomligt och naturligt, som en del av ungdomstiden. Det fanns även föräldrar som var negativt inställda till tjejernas drickande men detta behöver inte alltid betyda att tjejerna avstår från alkohol. Istället dricker de i smyg. Den kanske viktigaste platsen för alkoholkonsumtion sades vara hemmet. Hemmafester medförde den fördelen att tjejerna kunde undgå upptäckt och samtidigt vara en säker miljö där de kan dricka riskfritt. Det är svårt att uttala sig om frekvensen bland tjejerna gällande tillgången till hemmafester utifrån materialet men det torde vara lättare att få tillträde till festsituationer om en tjej tillhör ett större socialt nätverk.

Avslutande diskussion

I rapporten Tjejer och alkohol ställdes i den avslutande diskussionen den öppna frågan om det är så att "alkoholens moraliska status" eller vad som ses som avvikande beteende skiljer sig åt mellan olika områden och det ansågs att det är viktigt att skapa sig en djupare förståelse för denna aspekt av ungdomars alkoholkonsumtion (Sandahl 2009:20, 34). I denna studie framkommer att det finns skillnader i hur alkoholkonsumtion uppfattas men samtidigt att detta är svårt att generalisera till större områden. Snarare är det så att alkoholkonsumtion värderas på olika sätt beroende på vilket sammanhang och i vilka kretsar tjejerna befinner sig. Här föreslås att vi istället för att se på hur alkoholkonsumtion värderas inom ett specifikt område ser på det som någonting som återfinns inom vissa sociala nätverk som i sin tur återfinns inom (och ibland överlappar) dessa områden. Detta har även en fördel i det att det tar hänsyn till den rörlighet som finns inom Stockholm där en person kan bevista fester på andra platser än det egna boendområdet samt individers rörlighet mellan olika sociala kretsar eller grupper. En diskussion kring sociala nätverk är här givande på grund av att sociala nätverk har en påverkan på individers handlande (Wellman 1988:20). Inom dessa sätts ramarna för individers handlande. Däremot ska man inte uppfatta sociala nätverk som enbart hinder då de samtidigt utgör en form av strukturer som möjliggör handlingar. Beroende på vilket socialt nätverk en individ har tillgång till medför detta att en del handlingar blir omöjliga medan andra blir möjliga. Exempelvis är berusningsdrickande möjligt i sammanhang där det är accepterat och där det är en "naturlig" del av kollektivets sociala samspel. Kollektivet som utgör nätverket har sina inre normer för vilka handlingar som anses acceptabla och vilka som blir förkastliga (Lalander & Johansson 1999:51f). Ett tydligt exempel var då en grupp (5) diskuterade berusningsdrickande där två tjejer brukade gå på fester och hade en allmänt positiv bild av alkohol. Av resterande fyra tjejer angav en av tjejerna att hon inte drack alls på grund av religiösa skäl och tre tjejer hade ingenting emot drickande i princip, kunde ibland dricka lite men hade väldigt starka negativa åsikter gällande berusningsdrickande. Under diskussionen ifrågasattes de två drickande tjejernas inställning under livliga former av de tre tjejer som drack måttligt samt av den tjej som avstod alkohol helt och hållet. I de två drickande tjejernas berättelser kom det fram att de aldrig drack i sällskap med de övriga tjejerna utan med andra personer som utifrån beskrivningen av deras fester hade liknande dryckesvanor som de själva. Detta illustrerar det faktum att tjejerna, även om de känner varandra, rör sig mellan flera olika sociala nätverk och att det inom dessa nätverk finns olika värderingar av exempelvis berusningsdrickande. Inom vissa sociala nätverk ses berusning som någonting accepterat medan det i andra anses vara någonting negativt och som

möter kritik från de personer som finns inom nätverket. En rimlig tolkning av de resultat som Tjejer och alkohol presenterat gällande skillnaderna i dryckesvanor mellan olika typområden är att de speglar förekomsten av dessa sociala nätverk eller i vilken mån tjejerna har tillgång till dessa.

I materialet kan man grovt sett urskilja tre grupper av tjejer: de som är positivt inställda till alkohol och berusning, de som provat alkohol och ibland kan tänka sig att dricka ett eller ett par glas men inte dricker sig berusade och de som inte dricker alls. Dessa hållningar finns representerade i nästan alla fokusgrupper som intervjuats fast i varierande grad. Nedan följer en beskrivning av dessa grupper.

- 1) De tjejer som dricker och är positivt inställda till alkoholkonsumtion talar om det i termer av möjligheter att handla på vissa sätt, som en naturlig (och viktig) del av det sociala livet och som någonting utvecklande och naturligt för ungdomstiden. De negativa aspekter och risker de drickande tjejerna pekar ut i samband med alkoholkonsumtion tillskriver de antingen andra grupper genom att andra grupper eller individer sägs vara mer utsatta för risker och negativa aspekter av alkohol, eller så hanterar de riskerna genom vissa strategier som att dricka i grupper där de känner sig säkra, att se på föräldrarnas "stöd" som ett skydd, eller att ha en vän nära till hands om någonting skulle inträffa. På så vis avdramatiseras de negativa aspekterna av drickandet. Dessa tjejer dricker dessutom i sociala nätverk där alkoholkonsumtion och berusning är socialt accepterat. Vissa fokusgruppintervjuer dominerades av tjejer som var negativt inställda mot berusning. De tjejer som drack här gick i samma skola eller klass som de andra tjejerna men de drack inte tillsammans. I de fall de drack så gjorde de det inom andra sociala nätverk varför det – återigen – blir viktigt att problematisera och nyansera bilden av olika typområden då det inom dessa finns vitt skilda sociala miljöer och sociala nätverk samt en rörlighet mellan dessa. Vissa tjejer uppger även att de dricker på andra ställen än det område de bor i varför det blir än svårare att uttala sig om vad som anses utgöra ett avvikande beteende inom ett specifikt område – det är nog snarare en fråga om vilka sociala nätverk tjejerna har tillgång till och vilken roll alkoholen tilldelas inom dessa nätverk. Att ha tillträde till ett nätverk där alkohol ses som någonting normalt och positivt innebär samtidigt att ha tillträde till platser att dricka på och en grupp som accepterar vissa typer av handlingar (drickande, berusning).
- 2) De tjejer som dricker måttligt eller nästan inte alls talade mer om de olika sociala risker alkoholkonsumtionen medför. Denna grupp tjejer framställde det som att de var utsatta för sociala risker i form av ryktesspridning eller negativa värderingar i högre grad än killar i samma sociala miljöer varför de avstod från att dricka sig berusade. I fråga om de negativa aspekter och risker som

diskuterades fanns inte tendensen att avfärda dem lika tydligt som hos de tjejer som drack mer utan de användes snarare för att styrka det faktum att de avstår från att dricka sig berusade. Dessa tjejer bevisade fester där alkohol var inblandat och hade liknande umgängesformer som föregående grupp med den skillnaden att berusning och sexuella initiativ här värderades som någonting negativt i högre grad. Tjejerna värderade med andra ord inte alkohol i sig som någonting negativt utan här handlade det snarare om de negativa sociala konsekvenser som följde på berusningsdrickande i form av negativa rykten.

- 3) Slutligen angavs religiösa skäl som en anledning för att avstå alkohol helt och hållet. Här hänvisades till att alkohol och berusning inte var tillåtet eller som är någonting som Suher (5) menar "är någonting man ska skämmas för om man gör det". Även Muner (7) är starkt negativt inställd till alkohol och säger att hon inte skulle vilja bevista en fest där det dracks även om hon inser att alkohol finns överallt och inte går att undvika i alla situationer. I dessa fall är avståndstagandet kopplat till religiös tro och det sätt som alkoholen värderas inom denna. De representationer av alkoholkonsumtion som dessa tjejer lyfte fram kopplades ofta ihop med delvis ett direkt förbud men även en moralisk hållning där risken för förlusten av kontroll sågs som ett hot. Det som ovan nämnts om kopplingen mellan alkoholkonsumtion och sexualitet är framträdande här då en risk som återkommande berördes var just att alkoholkonsumtionen kunde leda till oönskade sexuella situationer. Detta belyser ytterligare att alkoholkonsumtion inte kan ses som någonting frikopplat från sociala och kulturella sammanhang utan snarare är det så att drickandet tar sin plats bland en mängd aktiviteter och hållningar som hör ihop. En andra – men ovanlig – anledning som angavs för att avstå alkohol var att tjejerna oftast hade fritidsverksamheter som förhindrade dem från att dricka. Detta ställer frågan om vilket "skydd" fritidsverksamheter har för valet att avstå från alkoholkonsumtion.

Den ovan givna beskrivningen syftar till att visa de framträdande dragen av det som anses vara viktigt i de sammanhang som tjejerna dricker respektive avstår från alkohol. De sätt varpå tjejerna beskriver sitt drickande eller icke-drickande är här ofta kopplat till föreställningar om hur sociala sammanhang värderas. Frågan om hur alkoholkonsumtion värderas är på så vis kopplad till vilka sociala nätverk tjejerna tillhör/har tillgång till varför dessa bör uppmärksammas i preventionsarbetet. Detta går hand i hand med Tjejer och alkohols betoning på kamrat- och familjeinfluensers betydelse för tjejernas alkoholvanor. I fråga om boendeområdets roll för alkoholkonsumtionen bör man däremot vara försiktig med uttalanden om rådande normer inom dessa då det finns vitt skilda hållningar inom dem. Det är snarare så att dryckesvanorna är kopplade till vilka sociala nätverk tjejerna har

tillgång till. Däremot kan man tänka sig att den bild av de tre typområden som Tjejer och alkohol presenterar speglar förekomsten eller frekvensen av dessa sociala nätverk.

En intressant sak som framkommer i materialet är att i princip alla tjejer förhöll sig på ett likartat sätt till vissa teman som är kopplade till alkohol oavsett vilket typområde eller socialt nätverk de tillhör. Tjejerna framträder på många sätt som "alkoholexperter" då de diskuterar ämnet genom att de har en tydlig medvetenhet om de risker (så väl fysiska som sociala) som är förknippade med drickandet. De kunde förklara alkoholism i termer av genetik, socioekonomisk position, psykologiska faktorer etcetera. Det blev under samtalen tydligt att alkohol inte var någonting främmande för tjejerna utan att det snarare är så att de har en god kunskap om den. Detta ställer frågan om vilken betydelse informationskampanjer har för tjejernas drickande (jfr. Babor et al. 2003:200). Detta ger för handen att alkohol är någonting som tjejerna är väl medvetna om och att det finns en kulturell "repertoar" av berättelser som återupprepas bland dem och som hämtas ur någonting gemensamt. På många sätt speglar tjejerna det omgivande samhällets och kulturens syn på alkohol och ungdomar genom att referera till befintliga föreställningar om dessa och bygga upp sina berättelser med hjälp av dem. De föreställningar som finns i samhället om alkohol och ungdomar fungerar som ramar inom vilka tjejerna rör sig och möjliggör samtidigt deras positionering inom en viss "moralisk ordning" (jfr. Törrönen 2000:141). Den bild som de drickande tjejerna bygger upp kring alkoholen som en naturlig del av ungdomen bygger på allmänt spridda föreställningar om hur ungdomar "är". I många av tjejernas berättelser om alkoholens roll i deras omgivning framstod alkoholkonsumtion som någonting naturligt, som alltid funnits där samt som någonting relativt ofarligt. Alkoholen fick här sin naturliga plats under högtider, fester och middagar och det egna drickandet formades till stor del på denna "odramatiska" ställning som alkohol tillskrevs i vuxenvärlden. Tjejernas alkoholkonsumtion måste förstås i samband med ungdomarnas självförståelse och denna skapas till stor del i förhållande till samhällets och vuxnas föreställningar om ungdomar som fria och experimenterande (jfr. Sato 2004:50) och det sätt som alkohol faktiskt ses som en naturlig del av livet i samhället varför det – återigen – vore problematiskt att enbart fokusera preventionsarbetet på individer eller ungdomsgrupper då de handlar och rör sig i en social värld där alkoholen redan har en given plats.

De viktigaste insikterna denna rapport kan ge är att alkoholkonsumtion måste förstås mot bakgrund av de konkreta praktiker inom vilken den sker. Drickandet har en central roll i olika sociala sammanhang där tjejerna rör sig och det är en fråga om vilken roll alkoholen tilldelas inom dem. Dessa sammanhang, samt alkoholkonsumtionen, definieras dessutom olika beroende på inom vilka sociala

nätverk tjejerna befinner sig. Det vore ett misstag att tro att ungdomars kultur skulle vara något homogent. I vissa sociala sammanhang riskerar tjejerna sanktioner i form av rykten eller en förlust i status om de dricker sig berusade genom att den omgivande gruppen värderar berusning som någonting negativt (främst för tjejer) och därmed sätter gränserna för deras handlande. Då alkoholkonsumtion även är starkt förknippat med andra fenomen som exempelvis sexualitet och könsstrukturer så kan den inte ses som någonting separat från dem. Dessa fenomen är samtidigt sammanvävda med de föreställningar om dem som återfinns i samhället. Drickandet kan av denna anledning inte ses som någonting som står utanför samhället eller den omgivande kulturen. Att enbart rikta in arbetet på tjejernas drickande (på grupp- eller individnivå) förbiser det faktum att det handlar om någonting komplext som är tätt bundet till andra sociala och kulturella faktorer. På så vis har samhället och den omgivande kulturen en stor del i hur tjejerna definerar sin alkoholkonsumtion då de på många sätt speglar samhällliga normer kring hur ungdom, socialt umgänge och alkohol betraktas och de använder sig av dessa för att konstruera sina egna bilder av alkohol och alkoholkonsumtion. Det blir av denna anledning problematiskt att tala om drickande som normbrott eller avvikande beteende om alkohol och alkoholkonsumtion har en naturlig plats i den omgivande vuxenvärlden eller samhället i stort. Samtidigt har detta implikationer för vilka möjligheter som finns för ett effektivt preventionsarbete om fokus på problemgrupper och -individer förbiser att dessa är en del av en (dryckes-) kultur som är förankrad i samhället och att de till stor del bygger upp sin syn på drickande med hjälp av de föreställningar som samhället erbjuder dem. Preventionsarbetet bör därför ta hänsyn till samhällets och den omgivande vuxenvärldens roll för ungdomars drickande och utgå från ett perspektiv där alkoholkonsumtion ses som någonting komplext och kopplat till en rad sociala och kulturella föreställningar om exempelvis sexualitet, ungdomlighet och sociala umgängesformer.

Referenser

Abrahamson, M. (2004): Alkohol och unga i 20-årsåldern – rus, lust, problem och prevention. Stockholms universitet: SoRAD – Forskningsrapport nr 18.

Babor et al. (2003): Alcohol: No Ordinary Commodity. Oxford. Oxford University Press.

Berger, P. & Luckman, T. (1966): The Social Construction of Reality – A Treatise in the Sociology of Knowledge. London. Penguin.

Featherstone, M. (1991): Consumer Culture & Postmodernism. London. SAGE.

Lalander, P. (1998): Anden i flaskan. Alkoholens betydelser I olika ungdomsgrupper. Stockholm. Symposion.

Lalander, P. & Johansson, T. (1999): Ungdomsgrupper i teori och praktik. Lund. Studentlitteratur.

Morgan, D. L. (1988): Focus Groups as Qualitative Research. London. SAGE

Sandahl, J. (2009): Tjejer och alkohol. I: Stockholmsenkäten. Rapport 2009:1. Stockholm: Preventionscentrum Stockholm.

Sato, H. (2004): Droger och identitetsskapande – kulturella perspektiv på alkohol och narkotika i svenska ungdomsgrupper. Stockholms universitet: SoRAD – Forskningsrapport nr 23.

Tryggvesson, K. (2005): Freedom in a Bottle. Young Swedes on rationales and norms for drunken behaviour. Centre for Social Research on Alcohol and Drugs (SoRAD). Dissertation no. 3.

Törrönen, J. (2000): Mundane social policies in the context of the fragmentation of welfare-state-oriented alcohol policy in Finland. I: Contemporary Drug Problems 27/Spring 2000. Sid. 137-162.

Von Greiff, N. (2008): Ungdomsinriktad alkohol- och drogprevention – förutsättningar, evidens och legitimitet. Rapport i socialt arbete: 129.

Wellman, B. (1988): Structural analysis: from method and metaphor to theory and substance. In: Wellman, B. & Berkowitz, S. D. (eds.): Social Structures: A Network Approach. Cambridge. Cambridge University Press.

SOCIALTJÄNST- OCH
ARBETSMARKNADSFÖRVALTNINGEN

Preventioncentrum Stockholm